

هەریمی کوردستان و "وازهینانەکی" ئەرشەد سألحی له سەرۆکایەتی بەرە ی تورکمانی

08-04-2021

نووسەرەکان

زریان رۆژەلاتی

کورتە : "وازهینان" یان "لادان" ی ئەرشەد سألحی له سەرۆکایەتی بەرە ی تورکمانی، چەندە ی رووداویکی گرنگی نیوخۆیی بیټ بۆ تورکمانەکانی عێراق و هەریمی کوردستان، ئەوەندەش دەتوانیټ رەهەندیکی دەرەکیی بیټ وجیی بایەخ بیټ. حالێ حازر تورکمانەکان، بەهۆی دابەشبوونە مەزەهەبییەکیان بەسەر شیعه و سوننەدا، لەنیوان بەرداشی دوو گەمە ی سیاسی تورکی و ئێرانیدان.

زريان رۇزھەلتى |

"وازھىنان" يان "لادان"ى ئەرشدە سالىلىق لە سەرۇكاپەتى بەرەى توركىمانى، چەندەى رووداۋىكى گىرنى نىوخۇبى بىت بۇ توركىمانەكانى عىراق و ھەرىمى كوردستان، ئەوئەندەش دەتوانىت رەھەندىكى دەرەكى بىت و جىى بايەخ بىت. خالى حازر توركىمانەكان، بەھۇى دابەشبوونە مەزھەبىيەكەيان بەسەر شىعە و سونئەدا، لەنىوان بەرداشى دوو گەمەى سىياسى توركى و ئىرانىدان. بەشكىيان روولە ئەنكەرە و بەشكى دىكەشيان روويان لە ھىزەكانى نىك لە ئىران، وەك گرووپەكانى حەشە بە تايەتى رىخراۋى بەدرە. بەلام ھەرچۇنىك بىت، ئەوان لە دۇسىيەى خاك دا لە عىراق بۇ كورد بايەخىكى زۇريان ھەيە. بۇ نموونە، ھەرچەندە بەرەى توركىمانى لە ئاستى عىراقدا ھىزىكى يارىگۇر نىيە بەلام، لە دۇسىيەى كەركووكدا ئەكتەرىكى كىلىيە ۋەھلۇيىستەكەى چۇن بىت، دەتوانىت كارىگەرى لەسەر دۇخى ئەوئە دابىت. ئا لىزەوہيە كە گۇرانكارىيەكانى سىياسەتى توركىمانى بۇ ھەرىمى كوردستان بايەخدار دەبىت.

ئىنجا لەو رووداۋەى "سالىلىق"دا پرسىيارەكە ئەوہيە كە گەلۇ "وازھىنان"ى سەرگىدەپەكى "پان توركىست" كە لە 2010 ۋە سەرۇكاپەتى بەرەى توركىمانى كىردوۋە و ھاننى حەسەن توران كە باگراۋوندىكى ئىسلامى- نەتەوگەراى ھەيە دەتوانىت چ و اتايەكى ھەبىت؟ پالئەرەكانى ئەو گۇرانە چى بوون؟ لەوئەش گىرنگىر، ئايا ئەمە دەتوانىت رىگا بۇ رىبازىكى سىياسى نوبى بەرەى توركىمانى لە دۇسىيەى كەركووك بىكەتەو؟

"وازھىنان" يان "لادان"

لە رۇزانى كۇتايى مانگى ئادارى ئەمسالدا ئەرشدە سالىلىق وازى لە سەرۇكاپەتى بەرەى توركىمانى ھىنا و حەسەن توران شوپنى گىرتەو كە لە 2018 ۋە جىگىرەتى. سالىلىق لە يەكەم كاردانەوہى شەخسى خۇيدا دواى ئەو رووداۋە، رايگەپاندوۋە كە بە راۋىزۇ لگەل ھەندىك لە سەرگىدەكانى دىكە بىبارى وازھىنانى داۋە. بەلام ئەوئەشى گوتوۋە كە ئەو "بىبارە بۇمەن ھىچ ئاسان نەبوو. ئىستاش نامەوئ لەسەر وردەكارىيەكانى قسە بىكەم." دواترىش گوتەى نووسەرىكى توركى ھىناۋەتەو كە دەلىت: "ھەندىكجىر وشەكان ناتوانن ھەموو شت بگەپەن." [1] بىشترىش لە لاپەرەى خۇى لە تويتەر گوتبوۋى كە "ھەندىك پارتى توركىمانى" بوونەتە "داردەستى دەرەكى" و دەپانەوئ بەرەى توركىمانى دابەشكىكەن. بەمەس ئامازەى بە دوو فاكەتى ناوخۇبى و دەرەكى لە وازھىنانەكەيدا كىردوۋە. ئەم قسانەى سالىلىق ئەو گومانانەى درووستكىردوۋە كە ئەو بە نابەدلى وازىھىناۋە و بە واتايەكى دى لاپراۋە. ھەلبەت بەپاننامەپەكى بەرەى توركىمانى لەوبارەپەوہ، ئامازەى ھەبوونى جۇرئىك لە سازشى لە نىوان سالىلىق و ئەو لايەن يان لايەنانەى تىداپە كە وىستووپانە لەسەركار لاپچىت. بەپنى بەپاننامەكە، سالىلىق لەمەدووا "خۇى بۇ كارى سىياسى تەرخاندەكات و لە پىش و پاش ھەلبۇاردى داھاتوۋى عىراق، بەناۋى پىكەتەى توركىمانىيەوہ، بۇ ۋەگىرتنى مافەكانىيان دانوستاندن دەكات." [2] ئەمەش لەوانەپە واتاى ئەو بەدات كە چانسى ئەوہى دەبىت لانىكەم بۇ خولىكى دىكە پەرلەمانتار بىت، يان خۇى يان كەسىكى نىك لە خۇى، پۇستىك لە حكومەتى داھاتوۋ ۋەرىگىرت. ھەلبەت دواى ئەو بەپاننامەپە، سالىلىق گوتوۋپەتى كە ئەو ئىدى لەمەدووا، تاك و پەرلەمانتارىكى توركىمانىيە! بەمەش، ئەو دىمەنەى لىلتىركىردوۋە كە لە داھاتوۋى بەرەى توركىمانىدا چ رۇلىكى دەبىت.

ئەنكەرە لاپداۋە؟

كاتى "وازھىنانەكەى سالىلىق" ئەۋىش چەند رۇز دواى ئەوہى كە لە 24 ى ئادار بۇ بەشدارى لە سالىلىق سەرگىدەپەكى نەتەوگەراى توركىيا (موحسىن يازىجى ئوغلو) سەردانى ئەنكەرەى كىردبوو، ئەو گومانەى بەھىزكىردوۋە كە حكومەتى توركىيا داۋاى وازھىنانى لىكىردىت. رۇزى 27/3/2021، سەرگىدەپەكى "ئىبى پارتى- يەكئىك لە پارتە نەتەگەراكانى توركىيا كە نەپارى حكومەتى ئىستاپە." بەناۋى ۋەدات يەنەرە، باسى لەوہ كىردبوو كە ئەنكەرە بەتەمايە سالىلىق لەسەركار لاپدات. [3] رۇزى دواترىش سالىلىق وازىھىنا. جىى ئامازەپە كە لە سەردانەيدا بۇ ئەنكەرە، ئەرشدە سالىلىق كۇبوونەوہى لەگەل مەنسور ياۋاش سەرۇكى شارەوانىي ئەنكەرەش كىردبوو كە لەدوۋاپىن ھەلبۇاردى شارەوانىيەكانىدا تونىبوۋى لەسەر لىستى جەھەپە- پارتى گەلى كۇمارى، لە كاندىدەكەى ئاكارىتى بىتەوہ كە مەھەپەش پىشگىرى لىدەكرد. ھەرچەندە دىدارى سالىلىق لەگەل مەنسور ياۋاش كە بۇخۇى كەسىكى نەتەوگەراپە و پىشترىش ئەندامى مەھەپە بوو، لەوانەپە بابەتتىكى ئاسايى بىت، بەلام ئەمە لە سەرۋەندى بۇبوونەوہى ھەۋالەكانى وازھىنانىدا، ۋەك كاردانەوہپەكى سىياسى تەماشى كرا.

بابەتى وازھىنانى ئەرشدە سالىلىق چەندە رووداۋىكى محەلى بىت، لە توركىيا ۋەك مۇزىكى سىياسەتى نىوخۇى لىھات و زۇرئىك لە

نەتەۋەگەرەكەن توركييا رەخنەبان لە حكومەت گرت كە گواپە پالى بە سالى وە ناوہ تا وازبىنىت. دەولەت باخچەلىش وەك گەورەترىن پالپشتىكارى حكومەتى ئەنگەرە، لە بەياننامەيەكدا تەنبا سوپاسى سالىحى كىردوۋە بۇ كارەكانى رابردوۋى و شتىكى ئەوتۆي لەسەر وازەينانەكەي باس نەكردوۋە! پىشتىرىش چەندىنجا باسى ئەو كرابوو كە حكومەتى ئاكارىتى لە سەردەمى سەرۋاگەتەي ئەحمەد داودئوغلۇدا ويستوۋىپەتى ئەرشەد سالىحى لابلەرىت بەلام سەرىنەگرتوۋە. ھەلبەت راستىي ئەو ھەوالە تا ئىستاش پىشتىراست نەكراۋەتەو بەلام، ھەندىك لەسەرچاۋەكانى نىزىك لە بەرەي توركىمانى دەلىن لادراۋە. ئەگەر واپىت، بەگىشتى دەتوانىن بىزىن لەوانەيە، بابەتى ھەلبىزاردنى داھاتوۋى عىراق، نىزىكوۋنەۋەي ئەرشەد سالىحى لە ئىران و گروپپەكانى ھەشىدى شەعبى و ناكۆكىيە ناوخۆيەكان گىرنگىرىن ھۆكارەكانى "لادان"ى سالىحى بوۋىن.

ئەرشەد سالىحى بە ئەندازىارى نىزىكردنەۋەي توركىمانى شىعبى و توركىمانى سوۋنى زانراۋە و لە دواي 2017وہ لانىكەم سەرۋاگەتەي دىدارى دوو ۋەفدى تىكەلەۋى توركىمانە شىعبە و سوۋنەكانى بۇ توركىيا كىردوۋە. جارى يەكەم لەدواي گىشتىرسى لە 2017، ئەو ھۆكارىك بوو بۇ پەيوەندى توركىيا لەگەل توركىمانە شىعبەكان و تەننەت ھەندىك لە فەرماندە توركىمانەكانى ھەشىدى شەعبى، ۋەكوو پىلماز نەجارىشى برە توركىيا. [4] جارىكى دىكەش لەدواي ھەلبىزاردنى 2018، ھەموو پەرلەمانتارە توركىمانەكانى ھەشىدى شەعبى، ۋەكوو پىلماز بەرپىرسانى ئەنگەرە كۆبوۋنەۋە. ئەمەش ئەو ۋەختانە بوو كە فاتح يىلدز بالىۋزى ئەۋكاتەي توركىيا لە بەغدا وىنەيەكى بىلاۋكردبوۋەۋە كە ئالاي ھەشىدى شەعبىي بە دەستەۋە گىرتبوو: نىشايەكى سەردەمىك كەۋا توركىيا و ئىران سەبارەت بە پرسى كورد، سەبارەت بە سوۋرىا و رووداۋەكانى دىكە ناۋچەكە روۋيان لە ھاۋكارىيەكى زىاترى يەك كىردبوو! ئەگەر ئەم دىمەنەشمان لە پىشچاۋبىت، ئەوسا وازەينانى ئەرشەد سالىحى ۋەك كەسىكى ديار لە نىزىكردنەۋەي توركىيا و توركىمانە شىعبەكان، ئەۋىش لە سەردەمىكدا كە خەرىكە جارىكى دىكە درزى ناكۆكىيەكانى توركىيا و ئىران لە عىراق و باقى شوپىنەكانى دىكە گەورەتر دەبىت، ئەو گومانە بەھىزتر دەكات كە لەوانەيە "وازەينانەكە" تەنبا رووداۋىكى ناوخۆيى نەبىت.

لەلايەكى دىكەۋە، ياساي نوپى ھەلبىزاردن ئەو نىگەرانىيەي بۇ بەرەي توركىمانى درووستكردوۋە كە نەكا نەتوانىت ئەو 3 كورسىيانەي جارانى خۇي بە دەستبەھىننەۋە. لەبەر ئەۋەش، درووستكردنى ھاۋناھەنگىيەكى زىاتر لە بەينى حزب و گروپپە جىاۋازە توركىمانىيەكان ۋەك پىۋىستىيەك بۇ ئەۋان دەرگەۋىت. بەپىي ھەندىك لە زانىبارىيەكان، بەشىك لەۋ ھىزب و گروپپانەش ۋەك توركىمان ئىلى- رىياز سارى كەھىيە و ۋەقى توركىمانى- توران كەتانە، لە سىياسەتەكانى سالىحى نازارى بوۋن.

ئەنجام

"وازەينانى" ئەرشەد سالىحى تەنبا رووداۋىكى محەلى و ناوخۆيى و توركىمانى نىيە. ئەمە دەتوانىت رەھەندىكى سىياسى دەرەكىشى ھەبىت. لەوانەيە توركىيا جارىكى دىكە بە تەماي گىلگىرەندەۋەي توركىمانەكانى نىزىك لە خۇي و دىارىكردنى سنوۋرەكانى بىت لەگەل ئىران لە نىۋو توركىمانەكاندا. لەۋانەيە گۆرپىنى سەركىردەبەكى ناسىۋنالىيەت بۇ سەركىردەبەكى ئىسلامى - نەتەۋەگەرە، ھۆكارىك بىت بۇ كىردنەۋەي دەرگاي سەردەمىكى نوچ لە سىياسەتى بەرەي توركىمانى بە تايبەتى لە كەركووك.

ئەم وازەينانە چەندەي بابەتىك بىت بۇ يەكخستەۋەي توركىمانەكان لە كەركووك، دەشنى ئەۋەندەش دەرەفتى نىزىكوۋنەۋەيەكى گىرىمانەيى كورد و توركىمانىش پىرەخسىنىت. خالىكى جىگاي سەرنج ئەۋەيە كە ئەم "وازەينانەي سالىحى" 14رۇژ دواي ئەۋە ھات كە بەرەي توركىمانى، دواي 18سال، لە ناۋەراستەكانى مانگى رابردوۋا ئۆففىسى خۇي لە ھەۋلىز كىردبوۋەۋە. [5] لەم قۇناخەي ئىستاشدا ھەرىمى كوردستان زىاتر لەجاران بايخەي بە پرسى توركىمان و داۋاكارىيەكانىان داۋە.

يەككە لە گىرنگىرىن تايبەتمەندىيەكانى سىياسەتى بەرەي توركىمانى لەسەردەمى سەرۋاگەتەي ئەرشەد سالىحىدا، زىادبوۋنى ناكۆكىي لەگەل كورد و نىزىكوۋنەۋەي زىاتر لە گروپپەكانى توركىمانە شىعبىيەكان بوو. ئەۋخاۋەنى ھەلوپىستىكى توندى نەتەۋەگەرەيى توركىمانىيە. بە نىموۋنە يەككە لەۋانەيە كە لە شەرى ئەمدوايىيە ئەرمەنستان و ئازەربايجاندا، داۋاي خۇبەخشىي بۇ ئازەربايجان كىردبوو. ئەو ھاۋشىۋەي پارتى بزوۋنەۋەي نەتەۋەگەرەيى توركى (مەھەبە) دەستى بە نىشانەي "گۆرگ" بەرزەكاتەۋە كە سىمبولى ھاۋبەشى نەتەۋەگەرەكانە. ھەسەن تورانىش كە شوپىنى ئەۋى گىرتۋەتەۋە، پاشخانىكى ئىسلامى نەتەۋەگەرەيى ھەيە. يەككە لەۋ رووخسارانەشە كە لەسەردەمى ئارامىي رىزەي پەيوەندىيەكانى كورد و توركىمان لە نىۋەي يەكەمى 2000كاندا زىاتر دەرەكەۋەت. ئەۋكاتەي كە ئەو پەيوەندىيانەش لە دواي 2010وہ بەرەبەرە گىزىت بوۋن، رۇلى كەسانى ۋەك ئەرشەد سالىحى زۇر زىاتر بوۋن. ھەلبەت ھەسەن توران لە 2018وہ جىگىرى سالىحى بوۋە و چاۋەروانناكرىت گۆرانىكى خىرايى رىشەي بىكات بەلام، پالئەرەكانى گۆرپانى سىياسەتى بەرەي توركىمانى زىاتر بوۋن. ھەلبىزاردن ۋادەكات كە بەرەي توركىمانى ناچاربىت گۆچ لە دەنگە جىاۋازەكانى لايەنە توركىمانىيەكانى دىكەش بگىرىت كە بەشىكىان ۋەك توركىمان ئىلى- رىياز سارى كەھىيە زۇر پراگماتىكانەتر تەماشاي پەيوەندىيەكانى كورد و توركىمان دەكەن. گۆرپانى ئەرشەد سالىحى، دەتوانىت زەمىنەيەك بۇ ھەرىمى كوردستان درووستبىكات تا بە سىياسەتەكانى خۇي سەبارەت بە كەركووك و دۇسىيەي پەيوەندىيەكان لەگەل توركىماندا بچىتەۋە. راست و ناراستەكانى رابردوۋى ئەو سىياسەتە ھەرچۇنىك بىن، باشتروايە ئەۋە لە پىشچاۋ

بگیریت که تورکمانه‌کان له پارێزگای دیاله‌وه هه‌تا موسڵ سنوورێکی ئەتئیکێ جیاوازیان له‌ئێوان کورد و عه‌ره‌ب درووستکردوو و هاشا له‌ کارێگه‌ری پێگه‌ی ئەوان، له‌سه‌ر دۆسیه‌ی ناوچه‌ کوردستانیه‌کانی ده‌ره‌وه‌ی هه‌رێم نا‌کرێت.

-[1]

<https://qha.com.tr/haberler/guncel/turkmen-lider-salihi-den-istifasinin-ardindan-ilk-aciklama-mucadeleye-hep-birlikte-de/vam-edecegiz/312635>

<https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/iraq/28032021-> [2]

[/https://serbestiyet.com/featured/analiz-ankara-irak-turkmen-cephesinin-milliyetci-liderini-neden-istifa-ettirdi-55487-](https://serbestiyet.com/featured/analiz-ankara-irak-turkmen-cephesinin-milliyetci-liderini-neden-istifa-ettirdi-55487-) [3]

[/http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/cumhurbaskani-erdogan-turkmen-heyeti-ile-gorustu/161187-](http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/cumhurbaskani-erdogan-turkmen-heyeti-ile-gorustu/161187-) [4]

<https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/140320213-> [5]